

Strany a stranické soustavy v jihovýchodní Asii a Oceánii: subkontinentální rámce, srovnávací výzkum a utváření teorie politických stran *

MAXMILIÁN STRMISKA, ROMAN CHYTILEK**

Abstract: Parties and Party Arrangements in Southeast Asia and Oceania: Sub-continental Frameworks, Comparative Research, and Party Theory-Building

The major purpose of the article is to assess the contribution of the study of parties and party arrangements in Southeast Asian and Oceanian (particularly Melanesian and Polynesian) politics to contemporary comparative party research, as well as to party theory-building. The sub-continental frameworks of Southeast Asia and Oceania offer a large range of opportunities for comparative enterprises. However, the development of innovative theorizing drawing from investigations into Southeast Asian and Oceanian party phenomena has been constrained by persisting inconsistencies in the conceptualization and/or categorization of party arrangements, and – even more importantly – by a low awareness of methodological and epistemological problems that are involved in cross-area comparisons. The authors argue that a reassessment of research strategies is needed in order to change this situation.

Keywords: political parties; party systems; cross-area comparisons; theory-building; Southeast Asia; Oceania; Melanesia; Polynesia

DOI: 10.5817/PC2012-4-307

1. Úvod

Hlavním cílem tohoto článku je posoudit příspěvek (stávající i potenciální) studia stran a stranických soustav příslušných k politickým obcím jihovýchodní Asie, Oceánie (zejména Melanésie a Polynésie) k rozvoji srovnávacího výzkumu stranických fenoménů a zvláště k utváření pojmových nástrojů a teoretických schémat schopných takový výzkum podporovat a usměrňovat. Naplnění tohoto zdánlivě omezeného úkolu není možné bez konfrontace

* Tato stať byla zpracována v rámci výzkumného projektu GAČR Politické strany v Africe, Asii, Latinské Americe a Oceánii (GA407/09/0387).

** Autoři působí na katedře politologie FSS MU v Brně, e-mail: strmiska@fss.muni.cz; chytilek@fss.muni.cz.

s problematikou vyhovujícího výchozího odůvodnění rozsahu a účelu srovnávání stranicko-politických útvarů, tedy s otázkami přirozeně nabývajících na významu při náročných meziareálových nebo globálních komparacích, zahrnujících případy příslušné k výrazně (ať druhově či jinak) odlišným kontextům. Tento moment se přirozeně odráží ve struktuře stati i v charakteru a zacílení námi uplatněné argumentace.

V následujícím, druhém oddílu článku poukazujeme – v rámci výše nastíněné perspektivy – na významné souvislosti a důsledky slabého povědomí o metodologických problémech provázejících srovnávání stranicko-politických útvarů spjatých se zjevně velmi rozrůzněnými institucionálně-politickými, kulturně-historickými a sociálně-ekonomickými prostředími. Pozornost věnujeme zejména interpretaci postoje G. Sartoriho ke komparativnímu výzkumu stran a stranických soustav ve vyspělých a v rozvíjejících se zemích (Sartori 1976, Sartori 1970) a posouzení kritiky Sartoriho stanoviska Scottem Mainwaringem (Mainwaring 1999, Mainwaring a Torcal 2006). Není totiž možné vyslovovat se ke „stavu disciplíny“ ani pochopit, jak se v jejím rámci utvářely názory na to, co a jakým způsobem (a s použitím jakých kategorií) lze srovnávat, aniž by byla vzata přiměřeně v úvahu právě Sartoriho a Mainwaringova stanoviska a argumentace. Zároveň však ukazujeme, že tuto problematiku nelze redukovat na témata upřednostněná Sartorim či Mainwaringem, nýbrž že je možné a žádoucí brát v úvahu i jiná hlediska s jinou hierarchií výzkumných otázek.

Ve třetí a čtvrté části stati usilujeme, jednoduše řečeno, o výklad toho, jaké je postavení posuzovaných předmětů studia v kontextu komparací a výzkumů se širším záběrem a proč má – a to zejména perspektivně – smysl zkoumat strany a stranické soustavy jihovýchodní Asie a Oceánie. Považujeme za vhodné na úvod předeslat, že k této otázce nepřistupujeme z hlediska obhajoby či propagace areálových studií, nýbrž s ohledem na rozvíjení srovnávacího výzkumu. Uvedené subkontinentální rámce pro nás nejsou jen jakousi periferní zásobárnou bizarních abnormalit *ad hoc* zařaditelných v roli více či méně „exotických“ případů do širokých komparací. Tyto rámce pojmáme jednak jako pozoruhodné sestavy případů, ať jsou jednotkou analýzy strany, stranické systémy nebo politické obce, jednak jako distinktivní celky-konstrukce se specifickou výzkumnou agendou s vlastní konfigurací a hierarchií témat, generující relevantní podněty pro inovativní teoretizování (srov. Bonura 2007, Hicken 2011, Hicken 2008). Tyto podněty přitom mohou mít vzhledem k etablovaným tezím a schémátům jak konstruktivní, tak destruktivní povahu, což souvisí, mimo jiné, s charakterem příslušných oblastí výzkumu. V tomto směru považujeme za velmi poučný například pohled na studium stran a stranických soustav v etnicky rozdělených zemích jihovýchodní Asie a Oceánie (Fidži, Papua-Nová Guinea, Malajsie atd.).

V závěru zdůrazňujeme, že zahrnutí při této příležitosti diskutovaných subkontinentálních rámců a/nebo k nim příslušných případů do širšího výzkumného horizontu je potřebné a potenciálně velmi podnětné, ovšem nikoli za cenu potlačení povědomí o různorodých problémech provázejících široce založené komparace.

2. G. Sartori, S. Mainwaring a problém srovnávání (ne)srovnatelného

S výhodou nyní již značného časového odstupu můžeme konstatovat, že práce G. Sartoriho „Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu“ (Sartori 1976; Sartori 2005 – český

překlad) zaujímala a nadále zaujímá důležité a v řadě ohledů výjimečné postavení v rámci odborné literatury reflektující problematiku srovnávání stran a stranických soustav v odlišných politických systémech. Abychom přešli nedorozumění, musíme ovšem neprodleně zdůraznit, že tomu tak vůbec nebylo proto, že by snad uvedené Sartoriho *magnum opus* nějak mimořádně podněcovalo globální komparativní výzkum zahrnující vzájemné srovnávání zřetelně různorodých a/nebo (v evolucionistické perspektivě) *ontogeneticky odlišných* stranických fenoménů. Ač se to může jevit, alespoň na první pohled, paradoxní, jeho význam spočíval – alespoň v námi upřednostněné perspektivě¹ – v tom, že pro takto zaměřený výzkum představovalo uvedené dílo studenou sprchu.

S mírným zjednodušením lze tvrdit, že nejvýraznějším a klíčovým prvkem Sartoriho kritického postoje ke komparativní politologii v kontextu poloviny sedmdesátých let minulého století byla snaha o konzistentní metodologické odůvodnění a následně zdůraznění nezbytnosti odlišného, odděleného přístupu k zárodečným anebo nestálým politickým zřízením (Sartori 2005: 245; srov. Sartori 1976: 245).² V této souvislosti se Sartori nejprve skepticky vyslovil k možnosti efektivně používat pojmové nástroje původně určené pro studium vyspělých, strukturálně konsolidovaných útvarů ve výzkumu embryonálních nebo fluidních zřízení – a poté velmi ostře odmítl postupovat opačným směrem, tj. uplatňovat koncepty utvořené pro potřeby studia „méně vyspělých“ útvarů při výzkumu rozvinutých politických obcí. Toto odmítnutí bylo pro jeho postoj rozhodující. Jestliže je „euromorfni zastření“ a „západocentričnost“ čili „oblékání nahého nemluvněte do západních šatů pro dospělé“ omylem, pak je „donkichotská západní excentricnost“, respektive zpětný dovoz toho, „co jsme předtím vyvezli“, pro Sartoriho mnohem větší, umocněnou chybou (Sartori 2005: zvl. 247, 269).

Z přijetí zásady, že „nemůžeme na stejné základě klasifikovat tvar a beztvarost“ (Sartori 2005: 246, 270), vyplynul Sartoriho mimořádný důraz na separátní kategorizaci fluidních zřízení (a současně stranických fenoménů k těmto zřízením příslušných). Podle Sartoriho nelze jednoduše pojednávat nestálá (beztvará) a „strukturovaná“ (zformovaná) stranicko-politická zřízení v jediném pojmovém rámci a s jedinou sadou kategorií, nýbrž je zapotřebí dvou odlišných, byť pokud možno provázaných a konvertibilních schémat s vlastními třídícími koncepty (Sartori 2005: 249, 262–263, 314–316). Tyto dva soubory konceptů přitom nemají a ani nemohou mít stejné vlastnosti. Pojmové nástroje určené pro studium „beztvarosti“ Giovanni Sartori chápal především jako volně ohraničené reziduální anebo prozatímní kategorie (Sartori 2005: 258), z čehož se dalo snadno vyvodit – což ovšem sám Sartori otevřeně neučinil – že taxonomie založená na takových pojmech má pouze doplňující, pomocný charakter, že její přínos bude nutně (z definice) méně významný, a že si tudíž nemůže činit nárok na stejný statut jako schémata určená pro klasifikaci „tvaru“.

Vzmemme-li toto v úvahu, pak nepřekvapuje, že G. Sartori rovněž – a to v souladu se svým již předtím jasně vyjádřeným odporem k vágním, amorfním konceptualizacím (Sartori 1970: zvl. 1034) – ostře odmítl jakékoli natahování (*stretching*) či ředění ústředních pojmů zdůvodňované potřebou rozšíření nebo proměny horizontu srovnávacího výzkumu stranicko-politických fenoménů, jako „cestu zpět k beztvarosti“ (Sartori 2005: 269–270). Jeho závěr byl v tomto ohledu jednoznačný a nemilosrdný: „politická zřízení postrádající strukturální diferenciaci a konsolidaci nemohou být začleněna do západních kategorií ani poskytnout kategorie pro Západ“ (Sartori 2005: 271). Tento verdikt byl podpořen dalšími depresivně vyznívajícimi tvrzeními jako například: „špatným umístěním fluidních politických zřízení

v celkovém kontextu komparativní politologie podkopali specialisté na Třetí svět nejen svá vlastní studia, ale také celou disciplínu“ (Sartori 2005: 268–269). V podobném duchu se nesly rovněž Sartoriho výtky ohledně „konceptuální neostroti a nedbalosti celé disciplíny“, příznačně formulované právě v souvislosti s kritikou „špatného typologického zacházení“ a snah o srovnávání nesrovnatelného či začleňování nezačlenitelného (Sartori 2005: 258, 262, 270).

Z našeho hlediska je otevřenou otázkou, čím vším bylo – nebo čím vším mohlo být – podminěno Sartoriho záporné stanovisko (co do svého obsahu i co do způsobu, jakým jej jeho původce představil) ke sjednocenému obzoru srovnávacího výzkumu stran a „politických zřízení“.³ Nyní považujeme za nutné alespoň stručně upozornit na dva zajímavé momenty. Jak je zřejmé, zaujetí vyhraněně kritického postoje vůči tehdy – z pohledu poloviny sedmdesátých let minulého století – přibližně patnáct let se soustavněji rozvíjejícímu komparativnímu výzkumu stranicko-politických jevů a procesů příslušných k zemím Třetího světa bylo nepochybně usnadněno dvěma faktory: jednak skutečností, že Sartori mohl k celé této záležitosti přistoupit „zvnějšku“ (tedy nikoli jako „odborník na Třetí svět“ a nikoli jako badatel převážně a/nebo přímo zainteresovaný v tomto typu studií), jednak okolností, že tou dobou bylo zřejmé, že první velká vlna konjunktury taktó orientovaného výzkumu již pominula, aniž by přinesla výsledky dostatečně odpovídající počátečním přehnaně optimistickým očekáváním. Tato očekávání byla spojena s představou o nadcházejícím „mimořádném obohacení“ politické vědy díky zahrnutí „nezápadních systémů“ do své výzkumné sféry (srov. Almond 1960: 10, Rustow 1968: 42, Loewenberg 1971: 742–743).

Druhý moment, o němž je třeba se zmínit, vybízí k zajímavé úvaze, jež však pravděpodobně nepovede k jednoduchému, přímočarému závěru. Jde o reflexi faktu, že navzdory – nebo snad naopak právě kvůli – závažnosti a relativní propracovanosti Sartoriho závěrů jeho teze a argumentace velmi dlouho, vlastně až do Mainwaringova vystoupení ze sklonku devadesátých let minulého století, nevyvolaly žádnou široce založenou, teoreticky fundovanou diskusi a v podstatě se nedočkaly ani hloubkového, důkladného kritického rozboru hodného toho jména. Bezprostředně dosažitelnou a přitom uspokojivou odpověď nabídnout nemůžeme, ale, podobně jako v předchozím případě, pokládáme za užitečné při této příležitosti poukázat na působení dvou na sobě navzájem nezávislých činitelů. Zaprvé, domníváme se, že absence diskuse o Sartoriho závěrech souvisela s obecným útlumem meziareálového komparativního výzkumu stranicko-politické reality „rozvojových“ zemí, patrným od poloviny sedmdesátých přinejmenším do poloviny osmdesátých let (Erdmann 2004, Mainwaring 1988, Randall 2006).⁴ Zadruhé, je třeba přihlídnout k tomu, že negativní vymezení se vůči Sartoriho stanovisku bylo znesnadněno tím, že zmíněná Sartoriho monografie jako celek neměla na poli teorie politických stran prakticky žádnou vážnou konkurenci (Mair 2005, Pasquino 2005, Wolinetz 2006). Za těchto okolností bylo tedy i pro badatele usilující o pozvednutí statutu či o rehabilitaci studia fluidních politických zřízení mnohem jednodušší a především méně riskantní volbou Sartoriho postoj a argumentaci prostě ignorovat, než se je snažit zpochybnit v argumentačně náročné diskusi.

V tomto kontextu je třeba nahlížet na kritiku Sartoriho stanoviska vůči výzkumu fluidních či pouze nedostatečně, slabě strukturovaných stranických soustav, formulovanou v závěru devadesátých let Scottem Mainwaringem (Mainwaring 1998, Mainwaring 1999, Mainwaring a Torcal 2006).⁵ Z našeho hlediska představuje nejdůležitější (nikoli však jedinou zajímavou) součást Mainwaringova přístupu radikální odmítnutí dichotomie strukturovaných stranických

„systémů“ a fluidních „ne-systémů“ a tím i jakéhokoli požadavku na odloučenou kategorizaci nestálých stranických soustav. Mainwaring kladl důraz – v přímém a vyhroceném protikladu k Sartoriho postoji – na to, aby rozdílnou měrou institucionalizované stranické soustavy, spjaté s politickými režimy demokratického nebo semidemokratického charakteru a splňující minimální požadavky „systémovosti“, byly studovány a posuzovány společně, jako součásti jednoho kontinua (Mainwaring 1999: 24–25, 27 a n.; Mainwaring a Torcal 2006: zvl. 205–206).

Další velmi zajímavé (a lze říci, že v námi upřednostňované perspektivě progresivní) prvky pak představuje jednak implicitní vazba Mainwaringova přístupu k alternativním způsobům konceptualizace (zejména k utváření paprskovitých pojmů), jednak – v tomto případě explicitní – propojení tohoto přístupu s kritikou předstíraného univerzalizmu teorií odvozených výlučně ze studia omezeného okruhu politických fenoménů a procesů příslušejících k vyspělým průmyslovým demokraciím (Mainwaring a Torcal 2006: 218; srov. Blondel 2006: zvl. 50).

Není naším cílem pokoušet se zde o ucelenou interpretaci Mainwaringem propagovaného přístupu ani o souhrnné hodnocení rozsahu a povahy jeho příspěvku ke stimulaci komparativního studia stranicko-politických útvarů „starých“ demokracií a více či méně nových politických obcí-produktů třetí vlny demokratizace. Je ostatně zřejmé, že pokud jde o zmíněnou podněcující úlohu, tak byl Scott Mainwaring úspěšný. Otázkou je, zda tento úspěch nemá být v prvé řadě připsán vhodně načasovanému uspokojení poptávky po srozumitelném, nepřiliš komplikovaném rámci, umožňujícím právě to, před čímž varoval G. Sartori, totiž nedostatečně kontrolované vzájemné srovnávání heterogenních a/nebo v různém vývojovém stadiu se nacházejících stranicko-politických jevů, „bezstarostné extrapolace“ a srovnávání „osvobozené“ od povědomí o nemalých problémech provádějících takové operace.

Jak jsme předeslali v úvodu, domníváme se, že problematiku strategií komparativního výzkumu politických stran nelze redukovat jen na témata a hlediska upřednostněná G. Sartorim a S. Mainwaringem. Máme zejména pochybnosti o tom, že by ústředním, uzlovým bodem měl být, či přesněji řečeno měl zůstat právě spor o pojetí a typologické umístění fluidních a strukturálně konsolidovaných (dle Sartoriho), respektive „méně“ a „více“ institucionalizovaných (dle Mainwaringa) stranicko-politických zřízení či systémů. Podle našeho názoru tento spor – mimo jiné – neúměrně zastínil další, neméně závažná témata. V této souvislosti upozorňujeme především na dva nedostatečně reflektované problémy či spíše soubory problémů: jednak velmi rozšířenou praxi přeskokování a/nebo zaměňování jednotek a rovněž úrovní analýzy, jednak otázku konfrontace s předstíraným univerzalizmem schémat úzce spjatých s nedostatečně exponovanými předpoklady a podmíněných partikulárními, časoprostorově i kulturně-politicky určenými kontexty.⁶

Pokud jde o omyl přeskočení jednotky analýzy (*jumping unit fallacy*), na kterou Giovanni Sartori opakovaně upozorňoval při různých příležitostech, včetně momentů kritického významu, jakým bylo například samotné vymezení systému stran (Sartori 2005: zvl. 55), domníváme se, že jde o závažnou chybu a) provázející – ve větší či menší míře – srovnávací výzkum stran a stranických soustav příslušných k rozvojovým či „méně vyspělým“ zemím od jeho počátků, b) podílející se velkou, ne-li rozhodující měrou na zmatení pojmů a mimo jiné na, řečeno v Sartoriho stylu, „špatném typologickém zacházení“. Typickým, avšak nikoli jediným projevem tohoto omylu bylo zaměňování politického systému a systému stran, což se přirozeně týkalo i jejich definičních atributů (a znaků vymezujících jejich typy či třídy).⁷ Z našeho hlediska je podstatná právě souvislost mezi zaměňováním politického systému a stranického

systemu a nejistotou ohledně referenčního rámce, resp. perspektivy, v níž mají být posuzovány vlastnosti a role politických stran a stranických soustav.

Vezmeme-li v úvahu relativně časté projevy přeskokování či zaměňování jednotky, resp. úrovně analýzy, může se nám i výše zmíněné Sartoriho obvinění „odborníků na Třetí svět“, údajně podkopávajících nesprávným umístěním fluidních zřízení celou disciplínu komparativní politologie, jevit v poněkud jiném světle. Nechceme zde nikoho plošně rehabilitovat; jsme však toho názoru, že je přinejmenším třeba otevřeně připustit možnost, že tito experti „podkopávali“ něco, co ve skutečnosti nemělo příliš pevné základy. Tento moment je, jak se domníváme (se zřetelem k výkladu v následujících dvou oddílech stati), užitečné brát patřičně v úvahu, chceme-li předejít aprioristickým, rádobý povšechně kritickým soudům ohledně vývoje zkoumání politických stran v jihovýchodní Asii a Oceánii, popřípadě v dalších areálech s podobnými rysy.

3. Jihovýchodní Asie

Jihovýchodní Asie, kterou zde v souladu s dosavadní tradicí pojímáme jako soubor jedenácti zemí-politických obcí (zahrnující Barmu,⁸ Brunej, Filipíny, Indonésii, Laos, Kambodžu, Malajsii, Singapur, Thajsko, Vietnam a Východní Timor; srov. Kovář 1999: 18–19, Pye 1967), získala v kontextu společenskovedních disciplín statut specifického regionu, resp. areálu či subkontinentálního rámce v šedesátých letech minulého století.⁹ I když identifikace charakteristických rysů této oblasti zaznamenala určitý vývoj a vykazovala jisté rozdíly v závislosti na uplatněné oborové perspektivě a/nebo na ideově-politických hlediscích či zadáních, lze tvrdit, že většina badatelů v této souvislosti shodně zdůrazňovala především vysokou etnicko-náboženskou nestejnorodost a kulturní komplexnost jihovýchodní Asie (King 2008: VIII–X, 18; Mansbach 1978: 115–116; srov. Emmerson 1984). Z politologického úhlu pohledu pak byla obvykle vyzdvihována „mimořádná“ rozrůzněnost politických režimů příslušných k tomuto areálu, a to velmi často – a příznačně – se současným zdůrazněním pozoruhodné „odolnosti“ značné části regionu jihovýchodní Asie vůči demokratizačním tendencím (Slater 2010: zvl. 7–8, Slater 2008: 55–56, McCargo 2006, Emmerson 1995, Schmiegelow 1997, Hicken 2011, Bunte a Croissant 2011; srov. Gamer 1967).

Reflexe obou výše zmíněných momentů (etnicko-kulturní heterogenosti a výskytu, resp. dlouhodobé koexistence druhově odlišných – převážně nedemokratických – režimů) ovlivňovala, a to obvykle zjevným a výrazným způsobem, charakter badatelských perspektiv uplatňovaných v uplynulém půlstoletí při výzkumu stranicko-politických fenoménů jihovýchodní Asie, ať se jednalo o jednotlivé případové studie nebo o vnitroareálové či meziareálové komparace.¹⁰

Na výše uvedeném tvrzení není podle našeho názoru třeba nic měnit i tehdy, připustíme-li, že například význam připisovaný studiu individuálních případů (zemí, stran, stranických soustav) a jeho roli v širším výzkumném kontextu nebyl zdaleka stejný a nezřídka se zřetelně proměňoval v závislosti na působení faktorů různého druhu. Je třeba zřejmě, že od počátku a dlouhodobě největší zájem odborné politologické veřejnosti poutaly politické strany Filipín, Indonésie, Malajsie a Thajska, zatímco stranicko-politickým jevům a procesům v dalších jihovýchodoasijských zemích byla věnována zřetelně menší pozornost (srov. např. Hicken 2008,

Hicken 2011, Peou 2011, Chachavalpongpun 2011).¹¹ V případě filipínských stran bylo obvyklé zdůrazňovat, že se jedná o – v posuzovaném časoprostorovém rámci – „jediné politické strany s jakousi historickou tradicí“ (Pye 1960: 109–110, Pye 1966b: 386–388, Landé 1967; srov. Manacs a Tan 2005), zatímco Malajsko a později Malajsie poskytovaly extrémní příklad etnicko-politické segmentace, resp. etnicko-sektářského stranictví a v případě Indonésie (druhé poloviny padesátých let minulého století) byla, kromě jiného, tradičně zdůrazňována mimořádná složitost stranicko-politických konfigurací spjatá s etnickou pestrostí a současně se značnou teritoriální fragmentací (Pye 1960: 111–112, 114).

Z našeho hlediska je však nejdůležitější a nejzajímavější skutečnost, že v *globálním* měřítku zůstal, alespoň doposud – tj. v úseku od přelomu padesátých a šedesátých let dvacátého století do současnosti – význam regionálního jihovýchodoasijského souboru případů v kontextu srovnávacího stranicko-politického výzkumu velmi malý.

Z tohoto hlediska je velmi výmluvný například pohled na podíl stranických soustav jihovýchodoasijské provenience v jednom z nejnovějších celosvětových přehledů stranických systémů, vycházejícím ze Sartoriho pojetí systémů stran jako strukturálně konsolidovaných útvarů příslušných k pluralitním, demokratickým politickým obcím (viz níže tabulka 1).

Tabulka č. 1: Zastoupení případů z jihovýchodní Asie v Golosovově „klasifikaci stranických systémů, 1945–2005“

	1945–1965 (celkem 31 případů)		1966–1985 (celkem 41 případů)		1986–2005 (celkem 97 případů)	
	počet	%	počet	%	počet	%
Jihovýchodní Asie	2	6,45	0	0	2	2,1
Ostatní Asie	4	12,9	3	7,32	10	10,31

Zdroj: *Golosov 2011: 553*

Závěr, jenž se zde nabízí, je poměrně jednoduchý. Rigorózní pojmání systému stran jako součásti-subsystemu pluralitního politického systému, vyžadujícího určité podmínky, které není v sartorioském úhlu pohledu úplně snadné naplnit, má přímé i nepřímé důsledky pro vymezení výzkumného pole a stanovování rámců „smysluplných“ srovnání. Z hlediska uplatnění subkontinentálního rámce typu jihovýchodní Asie tento přístup nevyhnutelně vyžaduje většině jihovýchodoasijských případů i celému rámci, přinejmenším v jeho stávající podobě, periferní postavení.

Toto postavení samozřejmě není třeba pokládat za neměnné, dané jednou provždy. Dílčí změny jsou docela dobře představitelné, například v souvislosti s nárůstem „individuální váhy“ případů ztělesňovaných stranickými soustavami Indonésie, Thajska, Filipín, Malajsie atd., s možnou novou „tranzitologickou“ konjunkturou (zahrnující obrácení pozornosti k Vietnamu a Barmě, popřípadě k zemím, jako je Laos a Kambodža), ve znatelně menší míře snad i se zřetelem k některým polozapomenutým, byť potenciálně velmi zajímavým tématům (jakým je třeba vývoj politických stran v pozdně koloniálním Singapuru nebo osudy sekulárních nekomunistických levicových stran v éře studené války; srov. Hadi 2011, Boon-Kheng 2006, Hicken 2008). Transformace většího dosahu je sice rovněž možná, ale jeví se již na první

pohled jako obtížně uskutečnitelná, nakolik by závisela na celkové změně perspektivy ve prospěch studia stranicko-politických zřízení (*party politics*; tedy nikoli striktně a relativně úzce pojímaných strukturálně konsolidovaných stranických systémů) se zvláštním zohledněním koexistence různých typů těchto zřízení v daném subkontinentálním časoprostorovém rámci (Hicken 2011, Hicken a Kuhonta 2011), popřípadě na – dosti nepravděpodobném – všeobecném vzestupu zájmu o „nedemokratické“ stranicko-politické aspekty různých typů zřízení. Obě tyto varianty by předpokládaly – větší či menší – revizi převažujících pojetí stranických systémů a přístupů ke studiu jejich dimenzí a způsobu fungování.

Taková revize by musela, z povahy věci, zahrnovat nejen vyrovnání se Sartoriho argumentací v záležitosti oddělené kategorizace a odloučeného studia „západních“ a „nezápadních“ stranicko-politických zřízení, nýbrž rovněž nápravu různých „konceptuálních nedbalostí“ včetně odstranění netolerovatelných důsledků přeskokování jednotek analýzy. Bez dostatečně přesvědčivého, nevratného nastolení otázky takové revize patrně nezbude než se spokojit s poukazováním na prozatím nevyužitě „podněty k provokujícím rozborům“, generované výzkumem politických stran a stranických soustav v regionu jihovýchodní Asie a v dalších podobných areálech nezávisle a v kontrastu k převažujícím představám a idealizovaným modelům západoevropské či severoamerické proveniencí (srov. Slater 2008, Hicken 2008, Emerson 2008, Hicken a Kuhonta 2011, Spiess 2004, Mitra a Enskat 2004).

4. Oceánie

Část diskuse o stranicko-politických pluralismech Oceánie (mezi něž se, podle okolností, řadil v areálově pojatých studiích výběr z následujících zemí: Fidži, Papua-Nová Guinea, Cookovy ostrovy, Šalamounovy ostrovy, Vanuatu, Federativní státy Mikronésie, Kiribati, Nauru, Marshallovy ostrovy, Palau, Tonga, Tuvalu, příležitostně dokonce i Východní Timor a závislá území Nová Kaledonie a Francouzská Polynésie) se – vzhledem k povaze zkoumaných zemí – poměrně zásadně dotýká zde popsání sporu o způsob zkoumání fluidních stranických soustav. Základním předpokladem rozvoje zmíněné výzkumné agendy je v tomto areálu relativně uspokojivá reprodukce demokracie v posledních desetiletích. Ta umožňuje, aby zúčastnění badatelé¹² přes konstatování jisté obskurnosti zkoumaných případů (ve smyslu politických systémů), souvisejících s jejich extrémní teritoriální a etnickou rozrůzněností, izolovaností a nižším stupněm gramotnosti obyvatelstva, své zkoumání zároveň od počátku dostatečně přesvědčivě legitimizovali.

Za faktický úvod této diskuse je – i přes existenci starších, víceméně deskriptivních prací (Fukui 1985, Lewis 1992) – možné považovat práci australského politologa Benjamina Reillyho (Reilly 2002), v níž vystupoval fragmentovaný stranický systém Papuy-Nové Guineje jako závislá proměnná, která je ovlivněná specifickými institucionálními proměnnými (zejména volebním systémem) se silnou kulturně-etnickou fragmentací jako mediující proměnnou tohoto efektu. Až potud by nebylo na Reillyho argumentaci nic – z hlediska zájmu této statě – speciálně podnětného. Reilly se však pokusil na základě studia – ze svého pohledu klíčového – papuánského případu formulovat distinktivní univerzální model inkluzivně-majoritní demokracie. Při tom se dopustil Sartorim kritizovaného „bumerangového efektu“, kdy tento model následně importoval zpět a využil v zemích, jejichž stranické systémy nesly zře-

telné znaky konsolidace a strukturace (jako Estonsko, či dokonce Severní Irsko). Později byla tato argumentace ještě rozšířena zařazením sporného fidžijského případu a diskusí o něm, do níž se zapojil další proponent inkluzivního majoritarianismu Donald Horowitz (např. Horowitz 2003, Horowitz 2004, Lijphart 2004, Fraenkel-Grofman 2006, Horowitz 2006, Fraenkel 2008) a která byla záramována tezí, že formát a mechanismus stranického systému lze pomocí vhodné kombinace institucionálních pobídek vytvořit. Tato diskuse a agenda z ní plynoucí poměrně významně zasáhla komparativní politologii (reprezentativním sborníkem k ní je Diamond a Plattner 2006), přičemž v kontextu naší argumentace není ani tak podstatné, že v souvislosti s přerušením volebně-demokratické tradice na Fidži, na niž se zprostředkovatě podílely i institucionální experimenty, bylo nutné optimistickou argumentaci Horowitze a Reillyho značně oslabit (zhodnocení fidžijského případu s časovým odstupem nabízí například Ghai a Cottrell 2008 anebo Reynolds 2011: 28–29). Jako důležitější se nám zdá to, že i jejich oponenti víceméně v mainwaringovském duchu akceptovali, že Fidži může být důležitým, „kritickým“ případem pro diskusí o stranických systémech v ostatních rozdělených společnostech, a to bez ohledu na míru strukturovanosti těchto uspořádání.

Je zároveň potřeba dodat, že pozdější Reillyho práce (Reilly 2006) již v otázce komparativního studia politického stranictví v Oceánii zastává o něco opatrnější stanovisko. Reilly sice na jednu stranu nadále obhajuje tezi, že asijsko-pacifická zkušenost ukazuje, že stranické systémy je možné „vyprojektovat“, nelze si však nevšimnout, že většina jeho argumentace se přesouvá k asijským stranickým pluralismům, jako jsou Thajsko či Indonésie, zatímco Fidži či Papua-Nová Guinea naopak hrají roli případů, které „vyžadují diskusí“. V momentě, kdy (Reilly 2006: 188–191) definuje „asijsko-pacifický“ model demokracie (typický z hlediska podoby stranických systémů nízkou stranickou fragmentací v kombinaci s poměrně vysokou disproporcionalitou při jejich volební reprodukci), pak již vynechává oceánské případy zcela.

Víceméně v protikladu vůči této strategii vyznívá studie o pacifických stranicko-politických pluralismech, jejímž autorem je Roland Rich (Rich 2008). Rich zaujímá do značné míry sartoriovskou opci v tom, že se ztotožňuje s názorem, že vhodným komparativním rámcem pro jednotlivé stranické systémy Oceánie je právě a pouze celý areál, přičemž její provedení není v žádném případě snadné. Dále podotýká – a to s odkazem na tu část Sartoriho práce, s níž operujeme i v tomto textu – že výzkumná agenda, týkající se podoby stran a stranických systémů v Oceánii, není v žádném případě automaticky určena západocentrickými koncepty, jak dokazuje na sartoriovském konceptu „počtu stran“. Spojovat ho s podobnými hypotézami, jako to činí pro vyspělé země Sartori, podle něj prostě není možné, zejména kvůli fluidnímu charakteru politiky a s tím spojené chabé návaznosti na příbuzné koncepty, jako je mechanismus fungování stranického systému či vládnutelnost (srov. Reinöhl 2011 pro kategorii počtu stran v taageperovském pojetí).

Rich dále upozorňuje, že výzkum ve vyspělých částech světa je vztažen k organizačně pokročilejším formám stran (masovým, catch-all, kartelovým), zatímco v Oceánii má – pokud vůbec – smysl činit teoretické pokusy s etablovanými konceptuálními rámci, příslušnými pro kádrové strany, případně pro rané fáze řešení „externího dilematu“ při ustavování vzorců komunikace mezi stranickými elitami a jejich podporovateli, vedoucího v západních demokraciích k postupnému vzniku masových stran. I proto pro popis politického stranictví v oblasti spatřuje jako vhodný základ typologii Gunthera a Diamonda (Gunther a Diamond 2003; srov.

Strmiska a Chytilík 2010) s explicitním oceněním její vývojové dimenze, umožňujícím postihnout očekávanou dynamiku vývoje místních stranických systémů. Explicitně (a logicky) také odmítá jako žádoucí výsledek takového zkoumání areálové „poučení“ (*lessons learned*) pro studium stranickopolitických pluralismů v jiných částech světa.

V komparativních pracích však přesto země Oceánie jako zkoumané případy vystupují, avšak častěji jednotlivě. Děje se tomu jak v rámci přístupů, které bychom mohli přiřadit spíše k sartoriovské tradici (Anckar a Anckar 2000; šest nejmenších inzulárních států), snažící se o postižení nepřekonatelných rozdílů mezi strukturovanými stranickými systémy a fluidními uspořádáními, ale i při studiu plnohodnotných, strukturovaných, stranických systémů. Gološov například při již zmíněném představení nového klasifikačního rámce pro studium stranických systémů zařazuje do výzkumu v období 1986–2005 hned pět případů z Oceánie (kromě Fidži a Papuy-Nové Guineje jsou to Vanuatu, Západní Samoa, a dokonce Kiribati). Při studiu politického stranictví prostřednictvím jednopřípadových studií si udržují – z již naznačených důvodů – badatelský prim Fidži a Papua-Nová Guinea, Janovský (2009a) však identifikoval řadu studií o politickém stranictví i u těch zemí, u nichž prozatím neexistují pobídky pro zmíněný efekt roztahování konceptů (či dokonce jejich zpětnou extrapolaci), ale jejich zkoumání vybízí spíše k vytváření nových pojmových rámců a inovativním návrhům kauzálních vztahů mezi kulturní či sociální rozrůzněností a podobou stranického systému.

5. Závěrečné poznámky

Předcházející výklad upozornil – a doufáme, že srozumitelným způsobem – na rozsáhlý soubor problémů spjatých s rozvíjením výzkumné agendy zahrnující srovnávání stranicko-politických aktérů či jejich sestav spjatých s různorodými kontexty stejně jako s otázkami integrace „areálově specifických“ poznatků a podnětů do schémat teoretické povahy. Za velmi důležité přitom považujeme to, aby teorie politických stran nebyla pojímána jako neměnné, uzavřené klasické dědictví, nýbrž spíše jako dynamicky se proměňující oblast s řadou „bílých míst“, otevřená inovacím, v neposlední řadě inovacím přicházejícím z oblasti teorie politických systémů.

Závěrem chceme zdůraznit, že zahrnutí regionálních-subkontinentálních rámců jihovýchodní Asie a Oceánie (a k nim příslušných případů) do širšího výzkumného horizontu považujeme za žádoucí a potenciálně velmi přínosné, ovšem jen s podmínkou zachování přiměřeného povědomí o problémech provázejících široce založené komparace. Tyto problémy ovšem nemohou být, podle našeho názoru, nikdy uspokojivě vyřešeny, pokud bude přetrvávat vysoká míra tolerance ke stavu „konceptuálního močálu“¹³ a k přeskokování jednotek analýzy. Z tohoto důvodu pokládáme za nezbytné poukázat na užitečnost doposud odbornou politologickou veřejností vesměs nedostatečně akceptované zásady, že překonání pojmových inkonzistencí a nedostatků je podmíněno alespoň základní reflexí možností a pravidel uplatňovaných strategií či způsobů konceptualizace, což ostatně platí i pro jakékoli snahy o utváření a rozvíjení pojmových schémat, schopných účinně a dlouhodobě orientovat výzkum politických stran.

Poznámky:

1. Považujeme za vhodné v této souvislosti dodat, že zde máme na mysli hodnocení Sartoriho tezí a argumentace obsažených především v kapitolách 7 a 8 (Sartori 1976, Sartori 2005) a – voněkud menší míře – v kapitolách 2 a 9, nikoli posuzování dopadu či vlivu uvedené Sartoriho monografie jako celku (k této otázce viz např.: Mair 2005, Wolinetz 2006).
2. V tomto případě odkazujeme na český překlad i na původní text; považujeme totiž za nutné upozornit na to, že Sartoriho použité vyjádření „separate treatment“ bylo přeloženo jako „odlišný přístup“. Ze Sartoriho argumentace ovšem jednoznačně vyplývá, že zde nešlo jen o odlišný, nýbrž o oddělený přístup či pojednávání, což se pak projevilo ve zdůraznění potřebnosti a nezbytnosti separátní kategorizace.
3. Domníváme se, že Sartoriho záporný postoj je třeba vysvětlovat rovněž v souvislosti s – přinejmenším nepřímo – obhajobou univerzalistických nároků jím vypracované typologie stranických systémů. Podle našeho názoru tato typologie nemohla být v plném rozsahu uplatněna v prostředí, kde by Sartori kupříkladu nemohl vycházet z „jednorozměrného zjednodušení“, respektive z určitého, jím preferovaného pojetí prostoru stranicko-politické soutěže masových stran (což se v daném časovém úseku týkalo řady, pravděpodobně většiny, zemí Třetího světa). Pohlížíme-li na celou záležitost z tohoto hlediska, nabývá Sartoriho neústupné setrvávání na dichotomii strukturálně konsolidovaná versus fluidní politická zřízení a na požadavku jejich separátního posuzování a třídění nového významu.
4. Pokud jde o afrikanisticky orientovaná studia, pak například Gero Erdmann konstatoval, že k útlumu výzkumu afrických politických stran podle všeho přispělo rovněž přílišné inhibující působení Sartoriho názorů na výzkum „afrického labyrintu“ (Erdmann 2004: zvl. 64).
5. Řada závěrů obsažených v uvedených Mainwaringových pracích přímo navazovala na studii S. Mainwaringa a T. Scullyho publikovanou již v roce 1995 (Mainwaring a Scully 1995). Na tuto studii zde ovšem neodkazujeme, protože v dané perspektivě má pro nás zvláštní význam okolnost, že v uvedené práci nebyl ještě Sartoriho přístup terčem přímé Mainwaringovy kritiky.
6. K problematice předstíraného univerzalizmu se při této příležitosti soustavněji vyjadřovat nebude, to by totiž vyžadovalo rozsáhlou samostatnou studii.
7. Tento problém byl patrný od konce padesátých let minulého století (srov. Almond a Coleman 1960, Almond 1960, Coleman 1960). Almondem navržená klasifikace stranických systémů (autoritářský, dominantní neautoritářský, kompetitivní dvoustranický systém, kompetitivní mnohostranický systém; srov. Almond 1960: 40) zjevně zaměřovala definiční znaky politického systému a stranického systému. Například označení „autoritářský“ mohlo sice dobře posloužit k vymezení určité třídy politických systémů či režimů, ale nehodilo se – přinejmenším nikoli jako solitérní a sama o sobě postačující charakteristika – ke kategorizaci systémů stran (jako části politického systému). Almondův soubor kategorií se v roli klasifikace stranických systémů jevil jako velmi problematický; snad mohl lépe vyhovět požadavkům na rozřazení „politických systémů vyznačujících se přítomností politické strany nebo stran“ (zdůrazňujeme: politických systémů). J. Coleman zase jím navržený soubor kategorií (území bez politických stran, jednostranické dominantní systémy, souhrnné nacionalistické, kompetitivní stranické systémy) sice prvotně explicitně vztahoval k politickým systémům, ale prakticky vzápětí a bez jakéhokoli upozornění či vysvětlení jej z větší části použil jako kategorizaci stranických systémů (Coleman 1960: 286–295).
8. Vzhledem k časovému rozpětí uplatněné perspektivy zde používáme tradiční označení Barma a nikoli současný název Myanmar či Myanma.
9. Původně bylo do rámce jihovýchodní Asie řazeno osm zemí: Barma, Filipíny, Indonésie, Laos, Kambodža, Malajsko, Thajsko, Vietnam (srov. Pye 1960: 67), přičemž v období šedesátých a sedmdesátých let bylo přirozeně třeba zařadit Severní a Jižní Vietnam jako odlišné politické obce. Postupně byly rovněž zahrnuty – v závislosti na dosažení statutu samostatné politické obce – Singapur, Brunej a později Východní Timor. S ohledem na zaměření a rozsah této stati ponecháváme stranou řadu otázek, dotýkajících se například vzájemného ohraničení jihovýchodní Asie

a východní Asie nebo širší problematiky posuzování rozdílů ve vymezení a v přístupu k regionálním komplexním entitám-konstruktům (srov. Chou a Houben 2006: zvl. 10–14).

10. V této souvislosti považujeme za vhodné připomenout, že zde v žádném případě neusilujeme o detailní bilanci odborné literatury na téma jihovýchodoasijských politických stran (a nechceme předkládat ani nějakou její náhražku). Jsme však zároveň toho názoru, že uvedené konstatování je ve všech klíčových ohledech zcela kompatibilní například se závěry obsaženými ve studiích Dana Slatera a Allena Hickeny (Slater 2008, Hicken 2008), jež poskytují širší a podrobnější přehled dané výzkumné problematiky.
11. Co do „publikačního pokrytí“ byla dlouhodobě zřejmá převaha stranicko-politických předmětů studia příslušných k Indonésii a Malajsii, za těmito zeměmi následovala témata spjatá s Filipínami a Thajskem, poté Vietnamem (se zjevnou tendencí vzestupu zájmu po roce 1990), Singapurem a pak čtveřicí politických obcí se zřetelně menším „stranicko-politickým“ významem: Barmou, Kambodží, Laosem, Východním Timorem (Janovský 2009). Mimo sledované výzkumné pole se nacházela absolutní monarchie Brunej jakožto „útvár bez politických stran“.
12. Ti se rekrutují převážně z Austrálie, což má některé nezanedbatelné konsekvence. S jistou dávkou zjednodušení je možné poznamenat, že dynamika výzkumu politických stran v Oceánii je do značné míry ovlivněna australským politickým systémem, který se stává přirozeným referenčním rámcem; když ne pro plnohodnotnou komparaci, tak pro nejrůznější analogie. Příkladem je zaujetí Benjamina Reillyho pro výzkum vlivu volebního systému alternativního hlasování na stranické systémy v Oceánii, což může upozadovat neméně zajímavé účinky jiných volebních systémů mimo země (Papua-Nová Guinea a Fidži), kde bylo užíváno alternativní hlasování (srov. Fraenkel 2008). Sám Reilly hovořil v tomto kontextu o „australském institucionálním imperialismu“ (Reilly 2004).
13. Označení „konceptuální močál“ použil Giovanni Sartori v předmluvě ke knize Strany a stranické systémy (Sartori 2005: 7).

Použité zdroje:

- Almond, Gabriel A. 1960. „Introduction: A Functional Approach to Comparative Politics.“ In: *The Politics of the Developing Areas*. Eds. Gabriel A. Almond a James S. Coleman. Princeton: Princeton University Press, 3–64.
- Almond, Gabriel A. a Coleman, James S., eds. 1960. *The Politics of the Developing Areas*. Princeton: Princeton University Press.
- Ankar, Carsten a Ankar, Dag. 2000. „Democracies Without Parties.“ *Comparative Political Studies* 33, č. 2, 225–247.
- Blondel, Jean. 2006. „Parties and party systems in East and Southeast Asia.“ In: *Democratisation, Governance and Regionalism in East and Southeast Asia: A Comparative Study*. Ed. Ian Marsh. Abingdon: Routledge, 49–86.
- Bonura, Carlo. 2007. „Political Science, the Anxiety of Interdisciplinary Engagement, and Southeast Asian Studies.“ In: *Knowing Southeast Asian Subjects*. Ed. Laurie J. Sears. Singapore: National University of Singapore Press, 205–242.
- Boon-Kheng, Cheah. 2006. „The left-wing movement in Malaya, Singapore and Borneo in the 1960s: ‚an era of hope or devil’s decade‘?“ *Inter-Asia Cultural Studies*, 7, č. 4, 634–649.
- Bünthe, Marko a Croissant, Aurel. 2011. „Introduction.“ In: *The Crisis of Democratic Governance in Southeast Asia*. Eds. Marko Bünthe a Aurel Croissant. London: Palgrave-Macmillan, 1–15.
- Coleman, James S. 1960. „The Politics of Sub-Saharan Africa.“ In: *The Politics of the Developing Areas*. Eds. Gabriel A. Almond a James S. Coleman. Princeton: Princeton University Press, 247–368.
- Diamond, Larry J. a Plattner Marc F., eds. 2006. *Electoral Systems and Democracy*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Erdmann, Gero. 2004. „Party Research: Western European Bias and the ‚African Labyrinth‘.“ *Democratization* 11, č. 3, 63–87.

- Emmerson, Donald K. 1984. „Southeast Asia: What's in a Name?“ *Journal of Southeast Asian Studies* 15, č. 1, 1–21.
- Emmerson, Donald K. 1995. „Region and Recalcitrance: Rethinking democracy through Southeast Asia.“ *Pacific Review* 8, č. 2, 223–248.
- Emmerson, Donald K. 2008. „Southeast Asia in Political Science: Terms of Enlistment.“ In: *Southeast Asia in Political Science: Theory, Region, and Qualitative Analysis*. Eds. Erik Martinez Kuhonta et al. Stanford: Stanford University Press, 302–324.
- Fraenkel, Jon a Grofman, Bernard. 2006. „Does the Alternative Vote Foster Moderation in Ethnically Divided Societies? The Case of Fiji.“ *Comparative Political Studies* 39, č. 5, 623–651.
- Fraenkel, Jon 2008. „Electoral Consequences of Pacific Island Electoral Laws.“ In: *Political Parties in the Pacific Islands*. Eds. Roland Rich et al., Canberra: The Australian National University E Press, 43–67.
- Fukui, Haruhiro et al. 1985. *Political Parties of Asia and the Pacific*. Westport: Greenwood Press.
- Gamer, Robert E. 1967. „Southeast Asia's Political System: An Overview.“ *Journal of Southeast Asia History* 8, č. 1, 139–185.
- Ghai, Yash a Cottrell Jill. 2008. „A Tale of Three Constitutions: Ethnicity and Politics in Fiji.“ In: *Constitutional Design For Divided Societies*. Ed. Sujit Choudhry. New York: Oxford University Press, 287–315.
- Golosov, Grigorii V. 2011. „Party system classification: A methodological inquiry.“ *Party Politics* 17, č. 5, 539–560.
- Gunther, Richard a Diamond, Larry. 2003. „Species of Political Parties: A New Typology.“ *Party Politics* 9, č. 2, 167–199.
- Hewison, Kevin. 1999. „Political Space in Southeast Asia: ‚Asian Style‘ and Other Democracies.“ *Democratization* 6, č. 1, 224–245.
- Horowitz, Donald L. 2003. „Electoral Systems. A Primer for Decision Makers.“ *Journal of Democracy* 14, č. 4, 115–127.
- Horowitz, Donald L. 2004. „The Alternative Vote and Interethnic Moderation: A reply to Fraenkel and Grofman.“ *Public Choice* 121, č. 3/4, 507–516.
- Horowitz, Donald L. 2006. „Strategy Takes a Holiday. Fraenkel and Grofman on the Alternative Vote.“ *Comparative Political Studies* 39, č. 5, 652–662.
- Hicken, Allen. 2008. „Developing Democracies in Southeast Asia: Theorizing the Role of Parties and Elections.“ In: *Southeast Asia in Political Science: Theory, Region, and Qualitative Analysis*. Eds. Erik Martinez Kuhonta et al. Stanford: Stanford University Press, 80–101.
- Hicken, Allen. 2011. „Coming Up Short? Party System Institutionalization in Southeast Asia.“ In: *The Crisis of Democratic Governance in Southeast Asia*. Eds. Marko Bunte a Aurel Croissant. London: Palgrave-Macmillan, 151–170.
- Hicken, Allen a Kuhonta, Erik Martinez. 2011. „Shadows From the Past: Party System Institutionalization in Asia.“ *Comparative Political Studies* 44, č. 5, 572–597.
- Chachavalpongpan, Pavin. 2011. „Thai Political Parties in the Age of the Great Divide: A Hegemonic Party System in the Making.“ In: *Political Parties, Party Systems and Democratization in East Asia*. Eds. Liang Fook Lye a Wilhelm Hofmeister. Singapore: World Scientific Publishing, 159–187.
- Chou, Cynthia a Houben, Vincent. 2006. „Introduction.“ In: *Southeast Asian Studies: debates and new directions*. Eds. Cynthia Chou a Vincent Houben. Singapore: ISAS, 1–22.
- Janovský, Jozef. 2009. *Premeny záujmu odbornej literatúry o politické strany a politické straníctvo v Ázii*. Brno: nepublikovaný rukopis.
- Janovský, Jozef. 2009a. *Premeny záujmu odbornej literatúry o politické strany a politické straníctvo v Océánii*. Brno: nepublikovaný rukopis.
- King, Victor T. 2008. *The Sociology of Southeast Asia: Transformations in a Developing Region*. Copenhagen: NIAS Press.
- Kovář, Jindřich. 1999. *Asie – dynamický kontinent. Hlavní faktory a ohniska růstu*. Praha: Karolinum.
- Landé, Carl H. 1967. „The Philippine Political Party System.“ *Journal of Southeast Asian History* 8, č. 1, 19–39.

- Lewis, D. S. 1992. *Political Parties of Asia and the Pacific: A Reference Guide*. Longman Pub Group.
- Lijphart, Arend. 2004. „Constitutional Design for Divided Societies.“ *Journal of Democracy* 15, č. 2, 96–109.
- Loewenberg, Gerhard. 1971. „New Directions in Comparative Political Research: A Review Essay.“ *Midwest Journal of Political Science* 15, č. 4, 741–756.
- Mainwaring, Scott. 1988. „Political Parties and Democratization in Brazil and the Southern Cone.“ *Comparative Politics* 21, č. 1, 91–120.
- Mainwaring, Scott. 1998. „Party Systems in the Third Wave.“ *Journal of Democracy* 9, č. 3, 67–81.
- Mainwaring, Scott. 1999. *Rethinking party systems in the third wave of democratization: The case of Brazil*. Stanford: Stanford University Press.
- Mainwaring, Scott, a Scully, Timothy. 1995. „Introduction.“ In: *Building democratic institutions: Party systems in Latin America*. Eds. Scott Mainwaring a Timothy Scully. Stanford: Stanford University Press, 1–34.
- Mainwaring, Scott a Torcal, Mariano. 2006. „Party System Institutionalization and Party System Theory After the Third Wave of Democratization.“ In: *Handbook of Party Politics*. Eds. Richard S. Katz a William Rorty. London: Sage, 204–227.
- Mair, Peter. 2005. „Introduction.“ In: *The Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*. Ed. Giovanni Sartori. Colchester: ECPR Press, 13–19.
- Manacsa, Rodelio Cruz a Tan, Alexander C. 2005. „Manufacturing Parties: Re-examining the Transient Nature of Philippine Political Parties.“ *Party Politics* 11, č. 6, 748–765.
- Mansbach, Richard W. 1978. „Southeast Asia in the Global Political System.“ *Journal of Southeast Asian Studies* 9, č. 1, 115–134.
- McCargo, Duncan. 2006. „Rethinking Southeast Asian Politics.“ In: *Southeast Asian studies: debates and new directions*. Eds. Cynthia Chou a Vincent Houben. Singapore: Institute of South East Asian Studies, 102–122.
- Mitra, Subrata K. a Enskat, Mike. 2004. „Introduction.“ In: *Political Parties in South Asia*. Eds. Subrata K. Mitra et al. Westport: Praeger Publishers, 1–30.
- Pasquino, Gianfranco. 2005. „La teoria dei sistemi di partito.“ In: *La scienza Politica di Giovanni Sartori*. Ed. Gianfranco Pasquino. Bologna: il Mulino, 171–211.
- Peou, Sorpong. 2011. „Cambodia: A Hegemonic Party System in the Making.“ In: *Political Parties, Party Systems and Democratization in East Asia*. Eds. Liang Fook Lye a Wilhelm Hofmeister. Singapore: World Scientific Publishing, 79–105.
- Pye, Lucian W. 1960. „The Politics of Southeast Asia.“ In: *The Politics of the Developing Areas*. Eds. Gabriel A. Almond a James S. Coleman. Princeton: Princeton University Press, 65–152.
- Pye, Lucian W. 1966. „Party Systems and National Development in Asia.“ In: *Political Parties and Political Development*. Eds. Joseph LaPalombara a Myron Weiner. Princeton: Princeton University Press, 369–398.
- Pye, Lucian W. 1967. *Southeast Asia's Political Systems*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Reilly, Benjamin. 2001. *Democracy in Divided Societies. Electoral Engineering and Conflict Management*. New York: Cambridge University Press.
- Reilly, Benjamin. 2003. „Political Parties and Political Engineering in the Asia-Pacific Region.“ *Asia Pacific Issues, „Analysis from the East-West Center“*, 71, 1–8.
- Reilly, Benjamin. 2004. „The Global Spread of Preferential Voting. Australian Institutional Imperialism?“ *Australian Journal of Political Science* 38, č. 2, 253–266.
- Reilly, Benjamin. 2006. *Democracy and Diversity. Political Engineering in the Asia-Pacific*. New York: Oxford University Press.
- Reilly, Benjamin. 2007. „Political Engineering in the Asia-Pacific.“ *Journal of Democracy*, 18, č. 1, 58–72.
- Reinöhl, Filip. 2011. Srovnání volebních systémů nezávislých států v Oceánii. Nепublikovaný rukopis magisterské diplomové práce. Brno: FSS MU.

- Reynolds, Andrew. 2011. *Designing Democracy in a Dangerous World*. New York: Oxford University Press.
- Rich, Roland et al., eds. 2008. *Political Parties in the Pacific Islands*, 3rd ed. Canberra: ANU E Press.
- Rustow, Dankwart A. 1968. „Modernization and Comparative Politics: Prospects in Research and Theory.“ *Comparative Politics* 1, č. 1, 37–51.
- Sartori, Giovanni. 1970. „Concept Misformation in Comparative Politics.“ *The American Political Science Review*, 64, 4, 1033–1053.
- Sartori, Giovanni. 1976. *The Parties and Party Systems. A Framework for Analysis. I*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sartori, Giovanni. 2005. *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*. Brno: CDK.
- Schmiegelow, Michèle. 1997. „The Meaning of Democracy in Asia.“ In: *Democracy in Asia*. Ed. Michèle Schmiegelow. Frankfurt am Main: Campus Verlag, 21–60.
- Slater, Dan. 2008. „Democracy and Dictatorship Do Not Float Freely: Structural Sources of Political Regimes in Southeast Asia.“ In: *Southeast Asia in Political Science: Theory, Region, and Qualitative Analysis*. Eds. Erik Martinez Kuhonta et al. Stanford: Stanford University Press, 55–79.
- Slater, Dan. 2010. *Ordering Power: Contentious Politics and Authoritarian Leviathans in Southeast Asia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spiess, Clemens. 2004. „Epilogue: Rethinking Party Theory in the Light of South Asian Experience.“ In: *Political Parties in South Asia*. Eds. Subrata K. Mitra et al. Westport : Praeger Publishers, 329–343.
- Strmiska, Maxmilián a Chytil, Roman. 2010. „Utváření typologií politických stran a problém jejich teoretického a empirického ukotvení.“ *Politologický časopis* 17, č. 2, 133–145.
- Tuong Vu. 2008. „Contentious Mass Politics in Southeast Asia: Knowledge Accumulation and Cycles of Growth and Exhaustion.“ In: *Southeast Asia in Political Science: Theory, Region, and Qualitative Analysis*. Eds. Erik Martinez Kuhonta et al. Stanford: Stanford University Press, 102–128.
- Wolinetz, Steven B. 2006. „Party Systems and Party System Types.“ In: *Handbook of Party Politics*. Ed. Richard S. Katz a William Rorty. London: Sage, 51–62.